

Algemene Inlichtingen- en
Veiligheidsdienst
*Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties*

Afkalvend front, blijvend beladen

Extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland

Inhoud

1. Inleiding	3
2. Extreem of extremisme?	4
3. Wie is wie?	5
3.1 Extreemrechts	5
3.2 Rechts-extremisten	5
3.3 Wereldbeeld	7
4. De dreiging tegen de democratische rechtsorde	9
4.1 Omvang, aard en ernst	9
4.2 Dreigingsbeeld verklaard	10
4.3 Verwachte ontwikkeling	11
5. De beeldvorming en de feiten	13
6. Rol AIVD	14
7. Conclusie	15
Bijlage: Verdere verdieping	16

1. Inleiding

Het onderzoek naar extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland is het langstlopende onderzoek van de AIVD en zijn voorgangers. In deze publicatie presenteert de AIVD de huidige stand van zaken in Nederland op basis van de resultaten van dat onderzoek.

Het onderzoek van de AIVD laat zien dat de dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de democratische rechtsorde in Nederland gering is. De beweging wordt gekenmerkt door een kleine achterban, onderlinge onenigheid en persoonlijke animositeit, ideologische verschillen van inzicht en organisatorische fragmentatie. Niettemin is de dreiging die aan extreemrechts en rechts-extremisme wordt toegeschreven vaak veel groter. Er bestaat een verschil tussen de feitelijke en de veronderstelde dreiging.

Deze publicatie beschrijft de feitelijke dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland, en de dreigingen die daarmee samenhangen, zoals die uit onderzoek van de AIVD zijn gebleken. Het is een van de middelen die de AIVD inzet om samenleving, politiek en bestuur te informeren zodat deze kunnen komen tot een respons op de dreiging die recht doet aan de aard, ernst en omvang ervan.

2. Extreem of extremisme?

In het dagelijkse taalgebruik worden de termen extreemrechts en rechts-extremisme vaak door elkaar gebruikt. De AIVD hanteert echter een onderscheid tussen de termen extreem en extremisme om een genuanceerd beeld te kunnen vormen van de dreiging.

Extreem

Personen, groepen of organisaties zijn extreem wanneer zij zich manifesteren tot op de grens van de wettelijke kaders van de democratische rechtsorde, maar daar nog binnen blijven.

Extremisme

Er is sprake van extremisme wanneer het uiterste wordt nagestreefd of aanvaardbaar wordt geacht en daarbij de kaders van de democratische rechtsorde worden overschreden. Beperkingen die de wet en/of de democratische rechtsorde opleggen, worden als niet-bindend beschouwd en bewust gepasseerd. Voorbeelden zijn het toejuichen of zelf toepassen van geweld en het systematisch zaaien van haat.

De AIVD doet onderzoek naar personen en organisaties die door de antidemocratische doelen die zij nastreven dan wel door de ondemocratische middelen die zij inzetten aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor de democratische rechtsorde. Een voorbeeld van een antidemocratisch doel is het nastreven van een autoritair regime waarin geen vrijheid van meningsuiting of religie bestaat. Een ander doel kan bijvoorbeeld zijn een politiek bestel waarin voor sommige (groepen) burgers grondrechten worden gewaarborgd en voor andere niet. Onder ondemocratische middelen kunnen geweld en intimidatie worden verstaan, bijvoorbeeld met het doel anderen monddood te maken. Andere voorbeelden zijn het heimelijk aansturen op gewelddadige uitbarstingen tussen (bevolkings-) groepen of het verhullen van ware intenties van participatie in democratische instituties, waarbij naast een openlijke agenda ook een geheime agenda wordt gehanteerd waarvan de inhoud indruist tegen de democratische rechtsorde.

3. Wie is wie?

De AIVD categoriseert de verschillende rechtse groeperingen en bewegingen aan de hand van de termen extreem en extreemisme. In de volgende paragrafen wordt ingegaan op deze extreemrechtse en rechts-extremistische groeperingen, hun idealen, doelstellingen en methoden. Tot slot komt aan bod hoe extreemrechts en rechts-extremisme van elkaar verschillen in hun wereldbeeld.

3.1 Extreemrechts

De AIVD beschouwt de groeperingen en bewegingen in Nederland die zijn voortgekomen uit de zogenoemde Centrumstroming uit de jaren negentig van de vorige eeuw als extreemrechts. Partijen als de Centrumdemocraten, Centruumpartij, CP'86, Nationale Alliantie, Nieuwe Nationale Partij en Nieuw Rechts maakten deel uit van deze stroming. Kenmerkend zijn een xenofob of nationalistisch gedachtegoed en de inzet van democratische middelen. In 1994 kende deze Centrumstroming een politiek hoogtepunt; naast drie zetels in de Tweede Kamer werd menig gemeenteraad zetel bezet. Daarna trad een neergang in. Met het verdwijnen van de Nieuwe Nationale Partij uit de Rotterdamse deelgemeenteraad Feijenoord in 2006 verdween de Centrumstroming uit de politiek. De laatste overgebleven extreemrechtse groepering die is voortgekomen uit de stroming is de Nationale Volksbeweging (NVB). Deze leidt een zieltoegend bestaan en organiseert nagenoeg geen activiteiten van betekenis meer.

Behalve de voornoemde bewegingen die voortkwamen uit de Centrumstroming, schaarde de AIVD enkele andere groeperingen

onder extreemrechts. De actiegroep Voorpost is hier vanwege het nationalistische gedachtegoed een van. Voorpost streeft onder meer naar de hereniging van Nederland en Vlaanderen. Daarnaast strijdt Voorpost voor dierenrechten en tegen het drugsbeleid en pedofilie, de veramerikanisering van de cultuur en de verengelsing van de Nederlandse taal. Voorpost heeft geen antidemocratische doelen en zet geen ondemocratische middelen in. Tot slot beschouwt de AIVD de Lonsdale-jeugd- en subcultuur, die inmiddels nagenoeg verdwenen is, als 'ongeorganiseerd rechts'.

3.2 Rechts-extremisten

Rechts-extremistische groeperingen in Nederland kenmerken zich doordat ze antidemocratische doelstellingen (zeggen te) willen realiseren en daarbij ondemocratische middelen (zeggen te) willen inzetten. Hiermee kunnen ze zich buiten de democratische rechtsorde (gaan) bewegen. In de volgende paragrafen wordt nader ingegaan op een aantal groeperingen en bewegingen in Nederland die als rechts-extremistisch kunnen worden beschouwd.

NVU

De Nederlandse Volks-Unie (NVU) van nu is niet meer te vergelijken met de NVU zoals die in 1971 werd opgericht. De huidige NVU is weliswaar net als destijds een neo-nazistische groepering maar profileert zich tegenwoordig als een volksnationalistische of volkssocialistische politieke partij. De NVU streeft ernaar uiteindelijk in Nederland een eenpartijstaat naar NSDAP¹-model te vestigen, met uiteraard de NVU als die ene

¹ Nationaal-socialistische Duitse Arbeiderspartij

partij. Na het realiseren van dat antidemocratische doel wacht een gewelddadige afrekening met de huidige politici. Om dit doel te bereiken wordt gebruik gemaakt van ondemocratische middelen; de NVU voert een geheime agenda en heeft verholde intenties. Zo uit de leider van de NVU zich binnenskamers anders dan daarbuiten en adviseert hij zijn aanhang dit ook te doen. Vrijwel alle rechts-extremistische demonstraties in Nederland worden georganiseerd door de NVU. Vaak hebben deze demonstraties een thema, zoals de financiële crisis. In 2010 deed de NVU zonder succes in vier gemeenten mee aan de gemeenteraadsverkiezingen.

NSA/ANS en RVF

In rechts-extremistisch Nederland nemen de Nationale Socialistische Aktie/Autonome Nationale Socialisten (NSA/ANS) en Racial Volunteer Force (RVF) een bijzondere ideologische positie in. Waar het overgrote deel van de rechts-extremisten te beschouwen is als traditionele Hitleristen (**nationaal**-socialisten), vertegenwoordigen NSA/ANS en RVF een kleine sociaal-revolutionaire minderheid (**nationale** socialisten). Sociaal-revolutionairen zien zichzelf in de eerste plaats als socialisten en daarna als nationalisten. Zij baseren zich op het oorspronkelijke NSDAP-programma uit de jaren twintig, waarin onder meer onteigening en nationalisatie van grote bedrijven, herverdeling van grootgrondbezit en het invoeren van een sociale welvaarts politiek werd bepleit.

De NSA/ANS is in 2008 ontstaan en is vooral geconcentreerd in de regio Haaglanden. De groepering richt zich op revolutionair activisme. RVF is in 2002 in het Verenigd Koninkrijk opgericht om radicale politieke acties uit te voeren. De Nederlandse tak van

RVF is zeer klein maar heeft wel een disproportioneel grote stem in het (ideologische) debat onder rechts-extremisten. De aanhang van RVF is uiterst rigide en radicaal in zijn politiek-ideologische opvattingen. Grofweg kan gesteld worden dat waar RVF de ideeën levert, de NSA/ANS deze omzet in acties.

Tussen de NSA/ANS en RVF enerzijds en de overige rechts-extremisten anderzijds woedt een fundamentele ideologische discussie. Belangrijkste twistpunt is het Führer-principe. Hitleristen houden vast aan Hitler als de onbetwiste Führer. Sociaal-revolutionairen daarentegen zien anderen als inspirator, zoals de gebroeders Strasser, die destijds de linkervleugel van de NSDAP aanvoerden maar ook Mao en Che Guevara. Deze discussie, die uiteindelijk maar door een handvol mensen gevoerd wordt, is vooral ideologisch van aard en kent weinig praktische consequenties. Zo wordt bij demonstraties wel gezamenlijk opgetrokken.

RVF streeft naar een Arisch Vierde Rijk waarvan Nederland deel uitmaakt. Binnen dat rijk moet het oorspronkelijke NSDAP-programma worden ingevoerd. De doelstellingen van RVF en NSA/ANS zijn antidemocratisch aangezien grote groepen in de samenleving worden uitgesloten. 'Het systeem' wordt door beide groeperingen als de belangrijkste vijand gezien. Dit systeem wordt vertegenwoordigd door de overheid en allen die de overheid dienen. NSA/ANS en RVF zeggen bereid te zijn alle middelen aan te grijpen om het systeem aan het wankelen te brengen. In de praktijk zetten ze echter vooral kraken in als middel om het systeem te treffen.

Blood & Honour, Combat 18

Eind jaren zeventig politiseerde de Britse punkmuzieksce. Hieruit ontstond in 1987 de Blood & Honour-beweging, en enige tijd later Combat 18². Beide bewegingen beogen via het medium muziek de white power- of white pride-ideologie te verspreiden. Blood & Honour heeft in Nederland vanaf 2003 enige tijd een aantal regionale afdelingen gekend, maar in 2007 stortte de beweging in. Van de eens 200 tot 250 geschatte aanhangers is nog slechts een handvol actief. Deze neergang is overigens exemplarisch voor de beweging in andere Europese landen. Combat 18 wilde de white power- of white pride-ideologie prominenter uitdragen dan Blood & Honour. Inmiddels is deze beweging in Nederland ook zo goed als verdwenen.

De white pride- of white power-ideologie is een passieve en algemeen gestelde ideologie met apocalyptische ondertonen. Het idee is dat op enig moment in de toekomst de 'allochtonen' onvermijdelijk de meerderheid van de bevolking zullen vormen. De autochtonen moeten dan op de eigen (raciale) identiteit terugvallen. Het gevolg zal zijn dat de sociaal-maatschappelijke spanningen oplopen, chaos ontstaat en een raciale strijd losbarst. De autochtonen – 'het superieure blanke ras' – zullen deze onvermijdelijk geachte strijd niet zelf ontketenen, maar ook niet uit de weg gaan, aldus de ideologie. Uiteindelijk zal deze strijd worden gewonnen door het 'raciaal superieure' blanke ras en zal het raszuivere ideaal zijn gerealiseerd.

NJN

De Nationale Jeugd Nederland (NJN) is begin 2010 ontstaan en zegt te streven naar een (blank) Nederland voor de (blanke) Nederlanders zonder multiculturele 'smetten'. Deze blanke Nederlandse volksgemeenschap is gerealiseerd wanneer 'volksvreemde' en 'volksvijandige' elementen daaruit zijn verwijderd, bijvoorbeeld met gedwongen (re)migratie. De NJN kent een racistische ideologie, hetgeen inhoudt dat raciale verschillen wel worden gerespecteerd, maar pas wanneer ze zich in de oorspronkelijke context voordoen. Men heeft bijvoorbeeld geen probleem met de islam, zolang deze zich maar manifesteert in de islamitische wereld, en niet hier.

Met regelmaat ontstaan in Nederland nieuwe rechts-extremistische samenwerkingsverbanden. De NJN is hiervan een actueel voorbeeld. Vaak verdwijnen deze verbanden net zo snel als ze opkomen.

3.3 Wereldbeeld

Een belangrijke bron van onenigheid tussen verschillende extreemrechtse en rechts-extremistische bewegingen vormt het wereldbeeld. Onder extreemrechts lijkt islamisering als meest urgente probleem te worden gezien. Dat is onder rechts-extremisten niet het geval. Zij erkennen wel het bestaan van een islamiseringsproblematiek maar zien van oudsher de joden als grootste vijand. Voor de sociaal-revolutionaire minderheid onder de rechts-extremisten is niet islamisering het

² De cijfers 1 en 8 verwijzen naar de eerste (a) en de achtste (h) letter van het alfabet: de initialen van Adolf Hitler.

probleem, maar 'het systeem'³. Zij zien radicale moslims als natuurlijke bondgenoten in de strijd tegen joden en zionisten. Deze verschillende wereldbeelden maken dat extreemrechts en rechts-extremisme ook verdeeld zijn als het gaat om sympathie voor landelijke politieke partijen die van islamisering een hoofdthema (lijken te) maken.

Opponenten aan links-extremistische zijde spelen in het extreemrechtse en rechts-extremistische wereldbeeld hooguit een secundaire rol⁴. Vanuit extreemrechts en rechts-extremisme worden wel activiteiten ontplooid die gericht zijn op het verzamelen van informatie over links-extremistische opponenten (anti-antifa). Deze zijn echter, anders dan de links-extremistische activiteiten, gericht tegen 'rechts', van beperkte omvang en niveau.

³ Volgens sociaal-revolutionairen is de controle op 'het systeem' achter de schermen in handen van de 'zionistische bezettingsregering' (kortweg ZOG). ZOG wordt uitgelegd als 'Zionist Occupation Government' alsook 'Zionist Occupied Government'. Islamisering is volgens sociaal-revolutionairen een instrument van ZOG om de aandacht van hun eigen dominantie af te leiden.

⁴ Het gaat dan om de Anti-Fascistische Aktie (AFA) en het Kollektief Anti-Fascistisch en Kapitalistisch Archief (KAFKA), die op pagina 11 nader worden omschreven.

4. De dreiging tegen de democratische rechtsorde

De resultaten van onderzoek van de AIVD laten zien dat de dreiging tegen de democratische rechtsorde die uitgaat van extreemrechts en rechts-extremisme door de jaren heen gering is. Kortstondige oplevingen worden afgewisseld met langdurige perioden van neergang. Op dit moment is sprake van neergang. Op basis van het onderzoek van de AIVD is een aantal verklaringen te geven voor de totstandkoming van het huidige dreigingsbeeld. Alvorens hier nader op in te gaan, wordt eerst een beeld gegeven van de actuele omvang, aard en ernst van de dreiging. Tot besluit van dit hoofdstuk wordt op basis van de ontwikkelingen uit het verleden aangegeven wat de verwachtingen zijn voor de dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme in de toekomst.

4.1 Omvang, aard en ernst

Het aantal actieve aanhangers van extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland is zeer beperkt. In 2007 schatte de AIVD dit aantal nog op ongeveer 600, waarvan circa 400 rechts-extremisten. Als gevolg van scheuringen en het uiteenvallen van groepen is dat geschatte aantal actieve aanhangers inmiddels verder afgenomen tot minder dan 300, waaronder circa 150 tot 180 rechts-extremisten.

De dreiging die uitgaat van extreemrechts in Nederland is nagenoeg verdwenen. Van de groeperingen en bewegingen zoals die zijn voortgekomen uit de Centrumstroming is alleen de NVB nog over, maar deze speelt geen rol van betekenis. Voorpost streeft geen antidemocratische doelen na en zet geen ondemocratische middelen in.

Rechts-extremistische groeperingen en bewegingen verschillen in de mate waarin zij een dreiging kunnen vormen tegen de democratische rechtsorde in Nederland. Niet alle rechts-extremistische groepen streven concreet geformuleerde antidemocratische doelen na of zijn bereid ondemocratische middelen in te zetten. Waar de NVU, de NSA/ANS, RVF en de NJN wel een relatief concreet omschreven antidemocratisch doel voor ogen hebben en dat zeggen te willen realiseren, is dat bij Blood & Honour en Combat 18 veel minder het geval. Ook niet alle groeperingen of bewegingen zijn bereid om ondemocratische middelen in te zetten; intenties blijven veelal beperkt tot een mondeling belijden ervan.

Menig rechts-extremist onderhoudt contacten met gelijkgezinden in het buitenland. Meestal gaat het om Europese kameraden in direct omringende landen, soms verder en in een enkel geval overzee. Deze contacten blijven, net als binnen de beweging in Nederland, vaak beperkt tot persoonlijke, vriendschappelijke relaties. Zulke contacten kunnen leiden tot deelname aan elkaars manifestaties (herdenkingen, scholings- en vormingsactiviteiten, concerten) en demonstraties. Die deelname is in hoge mate afhankelijk van de kosten die ermee gepaard gaan en de te overbruggen afstanden. Zo namen enkele tientallen Duitsers deel aan demonstraties van de NVU in Arnhem en Venlo, mede dankzij de directe treinverbindingen vanuit Duitsland. Het aantal Nederlandse rechts-extremisten dat aan manifestaties en demonstraties in het buitenland deelneemt is relatief klein (gemiddeld hooguit twintig).

Zij profileren zich dan ook nadrukkelijk als Nederlandse rechts-extremisten. Tot inhoudelijke, organisatorische of ideologische samenwerking komt het zelden vanwege verschillen van inzicht en leiderschap. Er bestaat dan ook geen grensoverschrijdende dan wel grensoverstijgende 'rechts-extremistische internationale'.

Er is tot op heden geen sprake van een ontwikkeling naar terrorisme vanuit een extreemrechtse of rechts-extremistische inspiratie of motivatie. Dit betekent niet dat kan worden uitgesloten dat eenlingen vanuit een extreemrechtse of rechts-extremistische inspiratie of motief geweld kunnen gebruiken. Onder rechts-extremisten bestaat een fascinatie voor wapens en worden sommige vormen van geweld verheerlijkt. Er zijn echter geen aanwijzingen dat wapens worden verzameld om deze te gebruiken bij geweldsdaden of bij het pogen gestelde doelen te realiseren.

De situatie zoals die voor rechts-extremisme in Nederland is geschetst, is in grote lijnen ook van toepassing op de direct omliggende landen.

4.2 Dreigingsbeeld verklaard

De ontwikkeling van de dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de Nederlandse democratische rechtsorde blijft gekenmerkt worden door de kleine achterban, de persoonlijke animositeit en onderlinge onenigheid, ideologische verschillen van inzicht en organisatorische fragmentatie. Ook nemen aanhangers naarmate ze ouder worden vaak afscheid van de beweging ('ageing out'). Deze factoren beperken de dreiging die ervan uitgaat.

Daarnaast bestaat binnen de Nederlandse samenleving een traditionele weerstand tegen extreemrechtse en rechts-extremistische bewegingen. De sociaal-maatschappelijke kosten om zich daarbij aan te sluiten zijn hoog. Ook dit verkleint de kans op een sterke toename in de dreiging die uitgaat van extreemrechts en rechts-extremisme.

Politiek-maatschappelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen, zoals de aanslagen van 11 september 2001, de moorden op Fortuyn en Van Gogh, of de financieel-economische crisis, blijken nauwelijks een invloed van betekenis te hebben op de aard, ernst of omvang van de dreiging die uitgaat van extreemrechts en rechts-extremisme. Door leiders is op dergelijke gebeurtenissen in het verleden met terughoudendheid of zelfs niet gereageerd, uit vrees voor een verkeerde interpretatie van hun uitingen of mogelijke strafvervolging. Hiermee zijn politiek-maatschappelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen amper bruikbaar als thema's om een achterban bijeen te brengen of te mobiliseren. Onder de bredere achterban lijkt sprake van een zekere desinteresse in politiek en maatschappij, en is bovendien sprake van een gebrek aan vertrouwen in of van ronduit wantrouwen jegens het huidige systeem.

Voor extreemrechts geldt dat de wervingskracht in de loop der jaren is afgenomen doordat sommige van hun standpunten op de landelijke politieke agenda zijn gekomen. Zo zijn in het integratie- en islamdebat, zoals dat na de aanslagen van 11 september 2001 begon, veel van de standpunten van extreemrechts aan de orde gesteld en bespreekbaar geworden. Voorbeeld hiervan is het veronderstelde failliet van de multiculturele samenleving. Deze ontwikkeling heeft er mede toe geleid dat van de

destijds bestaande extreemrechtse groeperingen en bewegingen niet veel over is.

Tot slot moet de inschatting van de dreiging van extreemrechts worden gezien als een reflectie van de specifieke tijd en context waarin deze zich voordoet. In het verleden werd de dreiging van extreemrechts vooral ingeschat op basis van de schade die deze kon aanrichten aan de interetnische verhoudingen in het land, de maatschappelijke spanningen die deze op scherp kon zetten en de mogelijke aantasting van het vertrouwen in het functioneren van de democratische rechtsorde. In het huidige tijdsbeeld gaat de aandacht primair uit naar de potentiële dreiging voor de democratische rechtsorde daar waar antidemocratische doelen worden nagestreefd en ondemocratische middelen kunnen worden ingezet. Voor de AIVD heeft het onderzoek naar rechts-extremisme dan ook prioriteit boven dat naar extreemrechts.

4.3 Verwachte ontwikkeling

Indien de dynamiek die heeft geleid tot het huidige dreigingsbeeld zich in de toekomst doorzet, ligt het niet voor de hand dat de dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme in Nederland op korte termijn weer opleeft. Van een ontwikkeling naar een terroristische dreiging lijkt in het geheel geen sprake; verdere afname van de dreiging is wel voorstelbaar. Politiek-maatschappelijke gebeurtenissen en ontwikkelingen met grote impact lijken zoals gezegd weinig invloed op de beweging te hebben. Een opleving in het dreigingsbeeld zou kunnen ontstaan wanneer een leider opstaat die als (hiërarchisch) leider wordt geaccepteerd en daardoor in staat is de huidige beperkingen van de beweging te doorbreken. Het ligt niet voor de hand dat hier op korte termijn sprake van zal zijn.

Naast de dreiging die van extreemrechts en rechts-extremisme zelf uitgaat, is sprake van gerelateerde dreiging die voortkomt uit de activiteiten van links-extremistische opposanten van extreemrechts en rechts-extremisme. AFA (Anti-Fascistische Aktie) is bereid het recht in eigen hand te nemen tegen racisme en fascisme en al dan niet met geweld confrontaties aan te gaan. Zo komt AFA in actie waar de overheid 'verzuimt op te treden' door bijvoorbeeld extreemrechtse of rechts-extremistische manifestaties door te laten gaan⁵. Wanneer dergelijke demonstraties plaatsvinden, treedt AFA regelmatig zelf met geweld op, of laat anderen dat doen. Deze verstoringen van de openbare orde worden vervolgens toegeschreven aan de rechtse demonstranten en door AFA gebruikt als argument om demonstraties te laten verbieden.

De onderzoeksgroep KAFKA (Kollektief Anti-Fascistisch en Kapitalistisch Archief) streeft er met AFA naar alles wat als rechts wordt beschouwd te weren uit de publieke ruimte. Bij dit antidemocratische streven gebruiken AFA en KAFKA ondemocratische methoden. Voorbeelden hiervan zijn (het aanzetten tot) geweld, intimidatie en het verhullen van de eigen identiteit (aliasnamen) en de ware intenties waarbij naast een openlijke agenda een geheime agenda wordt gevoerd waarvan de inhoud indruist tegen de democratische rechtsorde. Vanuit extreemrechts en rechts-extremistische kring wordt doorgaans nauwelijks op dergelijke acties gereageerd. Er is sprake geweest van een opleving in het zelfvertrouwen onder rechts-extremisten na de gewelddadigheden in Uitgeest, toen in februari 2007 een bijeenkomst van de NVB door AFA werd verstoord. Hierop hebben rechts-extremisten enkele malen de confrontatie met links-extremisten gezocht. Deze opleving bleek echter van tijdelijke aard.

⁵ Redactie Alert!, *Redactioneel*, in: *Alert!*, 3-2009, p. 2

5. De beeldvorming en de feiten

De dreiging die aan extreemrechts en rechts-extremisme wordt toegeschreven is vaak groter dan deze op basis van de resultaten van onderzoek van de AIVD blijkt te zijn. Deze veronderstelde dreiging berust op beeldvorming. Het beeld sluit aan bij, en is gebouwd op de breed gedragen maatschappelijke antipathie tegen extreemrechts en rechts-extremisme. Overigens dragen extreemrechtse personen en rechts-extremisten met hun uiterlijke verschijningsvormen, bedoeld of onbedoeld, zelf bij aan deze beeldvorming. Doordat de veronderstelde dreiging vervolgens in brede kring ervaren wordt als de feitelijke dreiging, ontstaat een welhaast mythisch beeld.

De links-extremistische opposanten AFA en KAFKA hebben een rol in het ontstaan van de beeldvorming rondom extreemrechts en rechts-extremisme. Ze ontnemen hun bestaansrecht aan de dreiging die hiervan kan uitgaan en cultiveren het beeld dat deze groot is en groeit. AFA tracht elke rechtse activiteit te verhinderen door lobbywerk bij bijvoorbeeld gemeenten. Politici en bestuurders lopen het risico zich in hun afwegingen te laten leiden door een onjuiste schets van de situatie. Hierdoor kan er sprake zijn van een overreactie.

Bij de veronderstelde dreiging gaat het om emoties, gevoelens en beelden. Hierbij worden de termen die de AIVD consequent uit elkaar houdt, door elkaar en als onderling inwisselbaar gebruikt: 'het zijn allemaal fascisten'. Door terminologie zorgvuldig toe te passen en groeperingen van elkaar te onderscheiden ontstaat een genuanceerder beeld. Dan wordt duidelijk dat het niet gaat om een hecht georganiseerde en aangestuurde beweging die vanuit een gedeelde ideologie op niets ontziende wijze met geweld te werk gaat. Zo wordt het mogelijk om tot een reële inschatting te komen van de aard, ernst en omvang van de dreiging.

6. Rol AIVD

De AIVD doet onderzoek naar personen en organisaties die door de doelen die zij nastreven dan wel door hun activiteiten aanleiding geven tot het ernstige vermoeden dat zij een gevaar vormen voor de democratische rechtsorde⁶. Het onderzoek naar extreemrechts en rechts-extremisme en naar de daaraan gerelateerde dreiging van linkse opposenten vloeit hieruit voort. Hoewel de dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de democratische rechtsorde gering is, blijft het van belang om de aard, ernst en omvang ervan te onderzoeken en te duiden. Door de resultaten en inzichten uit het onderzoek te delen, stelt de AIVD anderen in staat om te handelen. Ten aanzien van de veronderstelde dreiging heeft de AIVD een ondersteunende taak, gericht op het verhogen van de weerstand tegen deze dreiging en het ontmythologiseren van de beeldvorming.

Extreemrechtse en rechts-extremistische groeperingen en bewegingen zijn duidelijk zichtbaar in het publieke domein en dat leidt geregeld tot openbare-ordeproblematiek. Over het algemeen gaat de problematiek niet zo ver dat deze een daadwerkelijke bedreiging vormt tegen de democratische rechtsorde. Deze openbare-ordeproblematiek valt dan ook buiten het taakgebied van de AIVD.

⁶ Artikel 6 Wet op de inlichtingen- en veiligheidsdiensten 2002

7. Conclusie

De dreiging die uitgaat van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de democratische rechtsorde in Nederland is gering. Binnen extreemrechts en rechts-extremisme bestaat een veelheid aan verschillende en elkaar uitsluitende standpunten, overtuigingen en wereldbeelden. Bovendien is al jaren sprake van een kleine achterban, persoonlijke animositeit, ideologische verschillen van inzicht en organisatorische fragmentatie. Het aantal actieve aanhangers daalt. Dit alles leidt ertoe dat de slagkracht van extreemrechts en rechts-extremisme beperkt is. Als er sprake is van anti-democratische doelen die rechts-extremisten voor ogen hebben, blijkt het vooral te gaan om met de mond beleden ideaalbeelden. Slechts weinigen voegen de ondemocratische daad bij het woord.

De situatie zoals die voor rechts-extremisme in Nederland is geschetst, is in grote lijnen ook van toepassing op de direct omliggende landen. Menig Nederlands rechts-extremist onderhoudt contacten met gelijkgezinden in het buitenland. Tot inhoudelijke, organisatorische of ideologische samenwerking komt het echter zelden vanwege verschillen van inzicht en leiderschap.

Op basis van het onderzoek van de AIVD is een aantal verklaringen te geven voor de huidige geringe dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme. Zo is de wervingskracht van extreemrechts afgenomen doordat gevestigde landelijke politieke partijen sommige standpunten aan de orde hebben gesteld en deze kwesties bespreekbaar zijn geworden in het integratie- en islamdebat. Ook is de weerstand tegen

extreemrechtse en rechts-extremistische bewegingen in de samenleving groot en zijn de sociaal-maatschappelijke kosten om zich hierbij aan te sluiten hoog. Bovendien is het onwaarschijnlijk dat op korte termijn een leider opstaat die als (hiërarchisch) leider wordt geaccepteerd en zo de beperkingen van de beweging kan doorbreken. De AIVD schat in dat, indien de dynamiek die heeft geleid tot het huidige dreigingsbeeld in de toekomst doorzet, de geringe dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de democratische rechtsorde in de toekomst niet wezenlijk zal veranderen of zelfs zal dalen.

De dreiging van extreemrechts en rechts-extremisme tegen de democratische rechtsorde wordt door de beeldvorming vaak groter verondersteld dan deze op basis van onderzoek van de AIVD blijkt te zijn. Hoewel de dreiging tegen de democratische rechtsorde gering is, blijft het van belang om de aard, ernst en omvang ervan te onderzoeken en te duiden. Deze publicatie is een van de middelen die de AIVD inzet om samenleving, politiek en bestuur te informeren, mobiliseren en ondersteunen bij het bepalen van een respons op de dreiging die recht doet aan de aard ervan.

Bijlage: Verdere verdieping

- Op www.aivd.nl is een dossier over het onderwerp rechts-extremisme te vinden.
- www.jaarverslag.aivd.nl biedt de mogelijkheid om online publicaties van de AIVD van de laatste twintig jaar te doorzoeken. Een zoekslag naar bijvoorbeeld de term 'rechts' geeft een overzicht van wat de AIVD de laatste jaren over dit onderwerp heeft gepubliceerd, zowel in jaarverslagen als in andere publicaties.
- Voor een gedetailleerde duiding van begrippen als extreem, extremisme, radicaal, radicalisme, democratische rechtsorde, zie de AIVD-notities 'Van Dawa tot Jihad' (2004) en 'Radicale dawa in verandering' (2007). Deze publicaties zijn via www.aivd.nl in te zien en te bestellen.
- AIVD: *Lonsdalejongeren niet rechts-extremistisch*, 11 juli 2005, via www.aivd.nl/@54167/aivd
- 'Lonsdale-jongeren' in Nederland. *Feiten en fictie van een vermeende rechts-extremistische subcultuur*, nr 2381145/01, via www.aivd.nl
- Bundesamt für Verfassungsschutz, *Argumentationsmuster im Rechts-extremistischen Antisemitismus. Aktuelle Entwicklungen*, november 2005, via www.verfassungsschutz.de/download/de/publikationen/pb_rechtsextremismus/broschuere_2_0511